NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI
ILMIY AXBOROTNOMASI, [2026-9]
ISSN:2181-1458
ISSN:2181-0427

09.00.00-FALSAFA
journal.namdu.uz
PHILOSOPHICAL

# RAQAMLI JAMIYATDA SHAXS ERKINLIGINING IJTIMOIY-FALSAFIY MOHIYATI VA ZAMONAVIY TALQINLARI

**Boqiyev Toxirjon Tolibjon o‘g‘li**
Namangan davlat universiteti tadqiqotchisi
E-mail: toxirbek_boqiyev@gmail.com

***Annotatsiya:*** *Maqolada raqamli jamiyat sharoitida shaxs erkinligining ijtimoiy-falsafiy mazmuni, uning tarixiy-nazariy asoslari va zamonaviy talqinlari tadqiq qilinadi. Erkinlikning tashqi imkoniyatlar bilan ichki mustaqillik o‘rtasidagi munosabati, axborot tanlovi, raqamli tenglik va shaxsiy avtonomiya masalalari tahlil etiladi. Tarmoq jamiyati, axborot makoni hamda inson huquqlariga doir yondashuvlar qiyoslanib, raqamli infratuzilmaning erkinlikni kengaytiruvchi va cheklovchi xususiyatlari ajratib ko‘rsatiladi. Natijada erkinlikni baholash uchun huquqiy kafolat, mazmunli tanlov, axborot ustidan nazorat, tanqidiy tafakkur va ijtimoiy ishtirok mezonlaridan iborat konseptual yondashuv taklif qilinadi.*

***Kalit so‘zlar:*** *raqamli jamiyat, shaxs erkinligi, ijtimoiy falsafa, shaxsiy avtonomiya, axborot tanlovi, raqamli tenglik, inson qadr-qimmati, tarmoq jamiyati.*

## СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКАЯ СУЩНОСТЬ И СОВРЕМЕННЫЕ ИНТЕРПРЕТАЦИИ СВОБОДЫ ЛИЧНОСТИ В ЦИФРОВОМ ОБЩЕСТВЕ

***Аннотация:*** *В статье исследуются социально-философское содержание свободы личности в цифровом обществе, её историко-теоретические основания и современные интерпретации. Рассматриваются взаимосвязь внешних возможностей и внутренней самостоятельности, информационный выбор, цифровое неравенство и личная автономия. Сопоставляются подходы теории сетевого общества, философии информационной среды и прав человека; выявляются как расширяющие, так и ограничивающие свободу свойства цифровой инфраструктуры. Предлагаются концептуальные критерии оценки свободы: правовые гарантии, осмысленный выбор, контроль над информацией, критическое мышление и социальное участие.*

***Ключевые слова:*** *цифровое общество, свобода личности, социальная философия, автономия, информационный выбор, цифровое неравенство, достоинство человека.*

## THE SOCIO-PHILOSOPHICAL ESSENCE AND CONTEMPORARY INTERPRETATIONS OF INDIVIDUAL FREEDOM IN DIGITAL SOCIETY

***Abstract:*** *This article examines the socio-philosophical meaning of individual freedom in digital society, its historical foundations and contemporary interpretations. It analyzes the relationship between external opportunities and internal autonomy, informed choice, digital inequality and personal agency. The approaches of network society theory, information philosophy and human rights are compared to identify the enabling and constraining dimensions of digital infrastructures. The paper proposes a conceptual set of criteria for assessing freedom: legal safeguards, meaningful alternatives, control over personal information, critical thinking and social participation.*

***Keywords:*** *digital society, individual freedom, social philosophy, personal autonomy, informed choice, digital divide, human dignity, network society.*

**Kirish**. Raqamli texnologiyalarning kundalik turmush, mehnat, ta’lim, siyosiy ishtirok va madaniy muloqotga kirib kelishi shaxs erkinligini yangicha sharoitda tahlil qilishni talab etmoqda. Endilikda inson o‘z imkoniyatlarini faqat jismoniy makonda emas, balki raqamli xizmatlar, ijtimoiy tarmoqlar va elektron institutlar orqali ham ro‘yobga chiqaradi. Bu jarayon axborotga erkin kirish, masofadan ishlash, bilim olish va fikr bildirish imkoniyatlarini kengaytiradi. Ayni vaqtda platformalarning texnik qoidalari, algoritmik tavsiyalar, raqamli kuzatuv va ma’lumotlardan tijoriy foydalanish tanlovga ko‘rinmas ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shunday ekan, erkinlikning zamonaviy mazmunini faqat internetdan foydalanish imkoniyati bilan belgilash yetarli emas; insonning o‘z hayotiy maqsadlarini ongli belgilashi va o‘z qarorlari oqibatlarini nazorat qilishi ham markaziy mezon bo‘lishi lozim. Tadqiqotning asosiy savoli shundan iboratki, raqamli jamiyatda erkinlikning kengayishi qanday shartlarda shaxsning haqiqiy mustaqilligiga aylanadi va qanday vaziyatda faqat ko‘paygan texnik imkoniyatlar darajasida qolib ketadi? Mazkur savol ijtimoiy-falsafiy tahlilni taqozo qiladi. Chunki erkinlik bir vaqtning o‘zida huquqiy maqom, ma’naviy qadriyat, ijtimoiy munosabat va shaxsning faoliyat usuli sifatida namoyon bo‘ladi. Raqamli texnologiyalar ana shu qatlamlarning barchasiga ta’sir etadi: huquqni amalga oshirish kanallarini o‘zgartiradi, kommunikativ muhitni qayta tashkil qiladi, e’tibor va vaqtni taqsimlaydi, insonning o‘zi haqidagi tasavvuriga ta’sir ko‘rsatadi. Shu bois masalani inson va texnologiya o‘rtasidagi oddiy qarama-qarshilikka keltirib bo‘lmaydi.

**Mavzuga oid adabiyotlar tahlili**. Erkinlik haqidagi klassik qarashlar hozirgi jarayonlarni anglashda muhim nazariy tayanch bo‘lib qolmoqda. J. S. Mill shaxsning mustaqil fikrlashi va o‘z yo‘lini tanlashi jamiyat taraqqiyoti uchun zarur ekanini asoslagan. Uning yondashuvi nuqtayi nazaridan, axborot maydonidagi xilma-xillik fuqaroga muqobil qarashlarni ko‘rish imkoniyatini berishi kerak. Biroq raqamli muhitda ko‘p sonli xabarlarning mavjudligi avtomatik ravishda fikrlar xilma-xilligini anglatmaydi: tavsiya tizimi foydalanuvchiga muntazam o‘xshash qarashlarni taqdim etsa, tanlash makoni tashqi tomondan keng, mazmunan esa tor bo‘lishi mumkin. Shunday qilib, klassik erkinlik g‘oyasining bugungi talqini insonning xabar olish huquqi bilan birga, axborot muhitining qanday shakllanayotganini bilish huquqini ham o‘z ichiga oladi [1].M. Kastelsning tarmoq jamiyati nazariyasida ijtimoiy tuzilma axborot oqimlari va ular bilan bog‘langan institutlar orqali qayta tashkil etilishi ko‘rsatiladi [2]. Bunday sharoitda erkinlik faqat shaxsning niyati bilan belgilanmaydi: uning qaysi tarmoqqa ulanganligi, raqamli resurslardan foydalanish darajasi va aloqa vositalarini nazorat qilish imkoniyati ham muhim. Masalan, bir xil bilimga ega ikki fuqaroning biri barqaror internet, raqamli to‘lov va elektron xizmatlardan foydalana olsa, ikkinchisi bunday vositalardan chetda qolsa, ular uchun mavjud ijtimoiy imkoniyatlar bir xil bo‘lmaydi. Shu o‘rinda tarmoq jamiyati nazariyasi erkinlikni individual xususiyat sifatida emas, ijtimoiy bog‘lanishlar va resurslar tizimida ko‘rishga yordam beradi.

L. Floridi axborot texnologiyalari insonning dunyo bilan aloqasini o‘zgartirib, onlayn va oflayn tajribalarni tobora yaxlitlashtirayotganini ta’kidlaydi [3]. Ushbu qarash raqamli maydondagi harakatlarning real hayotga ta’siri kuchayganini tushuntiradi. Masalan, virtual makonda tarqatilgan ma’lumot shaxsning ishga qabul qilinishiga, ijtimoiy nufuziga yoki kundalik muloqotiga ta’sir etishi mumkin. Demak, raqamli muhitdagi sha’n, obro‘, daxlsizlik va o‘zligini ifodalash masalalari ikkinchi darajali hodisa emas. Texnologik vosita insonning real imkoniyatlarini kengaytirishi ham, uning ijtimoiy mavqeini cheklashi ham mumkin. Erkinlikning mohiyatini tushuntirishda ana shu ikki tomonlama xususiyat hisobga olinishi zarur. J. Habermas tomonidan ishlab chiqilgan ommaviy makon tushunchasi erkin fikr almashishning ijtimoiy ahamiyatini yoritadi [4]. Ushbu g‘oyani raqamli kommunikatsiyaga qo‘llaganimizda, muammo faqat ko‘plab foydalanuvchilarning internetga chiqishida emas, balki ular o‘rtasida asosli muloqot va bir-birining pozitsiyasini eshitish imkoniyatida ekanligi ayon bo‘ladi. Platformada fikr bildirish texnik jihatdan osonlashgani bilan muhokamaning sifati avtomatik ravishda oshmaydi. Shov-shuvli xabarlar, keskin bahslar va qisqa emotsional munosabatlar dalillangan fikrni ortda qoldirishi mumkin. Shu bois raqamli erkinlikning muhim belgisi muloqotda ishtirok etish bilan birga, ongli muhokama yuritish va asosli e’tirozni qabul qilish madaniyatidir.

**Tadqiqot metodologiyasi**. Mazkur maqola nazariy-analitik xarakterga ega bo‘lib, unda tarixiy-mantiqiy tahlil, qiyoslash, tushunchaviy aniqlashtirish va tizimli yondashuv metodlari qo‘llanildi. Tarixiy-mantiqiy yondashuv erkinlikning klassik talqinlari bilan raqamli sharoitda yuzaga kelayotgan yangi savollar o‘rtasidagi uzviylikni ochishga xizmat qildi. Qiyosiy tahlil orqali erkinlikni shaxsiy tanlov, huquqiy kafolat va ijtimoiy imkoniyat sifatida tushuntiruvchi yondashuvlar solishtirildi. Tizimli tahlil esa shaxs, platforma, davlat va fuqarolik jamiyati o‘rtasidagi aloqalarni bir butun ijtimoiy munosabat sifatida ko‘rib chiqishga imkon berdi. Maqolada mustaqil so‘rov yoki statistik eksperiment o‘tkazilgani da’vo qilinmaydi; xulosalar ilmiy adabiyotlar va huquqiy-hujjatli tahlil asosida shakllantirilgan.

**Tahlil va natijalar**. Raqamli jamiyat sharoitida shaxs erkinligining birinchi o‘lchovi imkoniyatlar doirasining kengayishidir. Elektron ta’lim platformalari, onlayn murojaat xizmatlari, masofaviy mehnat va raqamli bozorlar vaqt hamda masofa bilan bog‘liq ayrim to‘siqlarni kamaytiradi. Bu vositalar ayniqsa chekka hududdagi, vaqt resursi cheklangan yoki harakatlanish imkoniyati tor fuqarolar uchun qo‘shimcha yo‘llar ochadi. Biroq texnik xizmat mavjudligi uni amalda qo‘llash imkoniyati bilan bir xil emas. Foydalanuvchining til, ko‘nikma, qurilma, internet sifati va ishonch bilan bog‘liq imkoniyatlari turlicha bo‘lishi mumkin. Shu sababli raqamli erkinlikni baholashda infratuzilma bor-yo‘qligidan tashqari, undan real foydalanishdagi tenglik ham tekshirilishi kerak. Ikkinchi o‘lchov mazmunli tanlov imkoniyatidir. Tanlov erkinligi variantlar sonining ko‘pligiga tenglashtirilsa, insonning qaror qabul qilish jarayoni yuzaki talqin qilinadi. Mazmunli tanlovda shaxs muqobil variantlarning mazmunini tushunadi, ularning ehtimoliy oqibatlarini baholaydi va qarorni bosimsiz qabul qiladi. Raqamli xizmatlarda esa tugma, rang, reklama, xabarnoma va tavsiya tizimlari e’tiborni ma’lum yo‘nalishga jalb qiladi. Bunday ta’sir har doim ham nomaqbul emas: foydali eslatma yoki xavfsizlik ogohlantirishi tanlov sifatini yaxshilashi mumkin. Ammo yashirin manfaat yoki manipulyativ dizayn asosida shakllangan muhit shaxsning o‘z qaroriga muallif bo‘lish imkoniyatini kamaytiradi. Uchinchi o‘lchov shaxsiy avtonomiyadir. Avtonomiya deganda insonning boshqa subyektlarning tashqi ta’sirisiz yashashi emas, balki ta’sirlarni anglab, ularga munosabatini mustaqil belgilashi tushuniladi. Odam tarmoq xizmatlaridan butunlay voz kechmasdan ham mustaqil bo‘lishi mumkin, biroq buning uchun u o‘z ma’lumotlari, raqamli odatlari, tavsiya tizimlarining cheklovlari va foydalanish shartlari haqida yetarli bilimga ega bo‘lishi zarur. Masalan, axborot manbalarini diversifikatsiya qilish, xabarnoma vaqtini boshqarish, shaxsiy ma’lumotlarni minimallashtirish va onlayn faoliyat uchun shaxsiy qoida o‘rnatish avtonomiyaning kundalik amaliy ko‘rinishlaridir. Demak, erkinlik nafaqat siyosiy talab, balki amaliy ko‘nikma sifatida ham shakllanadi. To‘rtinchi o‘lchov raqamli identiklik va o‘zini ifodalash bilan bog‘liq. Ijtimoiy platformada inson o‘z fikri, qiziqishi, kasbiy faoliyati va madaniy mansubligini namoyon etadi. Biroq doimiy ko‘rinish, ma’qullanish va reyting ortidan quvish ehtiyoji shaxsni o‘zining ichki qadriyatlaridan uzoqlashtirishi mumkin. Raqamli makondagi ma’naviy erkinlik insonning boshqalar bahosiga to‘liq qaram bo‘lmagan holda o‘z qarashlarini shakllantirishi va o‘zgarishga haqqi borligini tan olishini bildiradi. Shu ma’noda foydalanuvchining fikrini qayta ko‘rib chiqishi, eski yozuviga izoh berishi yoki shaxsiy axborotini cheklashi ham erkinlikning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Beshinchi o‘lchov huquqiy muhofazadir. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida shaxsiy hayot va yozishmalar daxlsizligi, shaxsga doir ma’lumotlarni himoya qilish kafolatlari belgilangan [5]. Mazkur huquqiy asos raqamli makonda inson erkinligi ham umume’tirof etilgan shaxsiy huquqlarning

uzviy davomchisi ekanini ko‘rsatadi. Elektron xizmat ko‘rsatish tezlashgani sababli fuqarodan zaruratsiz ma’lumot yig‘ish, ma’lumotdan maqsaddan tashqari foydalanish yoki uning ustidan nazoratni yo‘qotish xavfini oqlab bo‘lmaydi. Huquqiy kafolatning amaliy kuchi esa fuqaro o‘z ma’lumoti haqida so‘rov yubora olishi, xatoni tuzata olishi va buzilgan huquqi yuzasidan tushunarli tartibda murojaat qilishi bilan belgilanadi. Raqamli erkinlikning oltinchi o‘lchovi ijtimoiy ishonchdir. Foydalanuvchi tizimda xato yuz berganida kim mas’ul ekanini, shikoyati qayerda ko‘rib chiqilishini va qaror qay tarzda tushuntirilishini bilishi kerak. Ayniqsa avtomatlashtirilgan tavsiyalar ijtimoiy xizmat, ishga qabul qilish yoki ta’limda qo‘llanganda shaffoflikning yo‘qligi texnologiyaga bo‘lgan ishonchni pasaytiradi. UNESCOning sun’iy intellekt etikasi bo‘yicha tavsiyalarida inson huquqlari, adolat, shaffoflik va inson nazorati muhim yo‘nalishlar sifatida belgilangan [6]. Shundan kelib chiqib, erkinlikni texnologiyaga qarshi qo‘yish emas, balki inson manfaatlarini tizimning loyihalanishi va boshqarilishiga singdirish ko‘proq amaliy natija beradi. Yettinchi o‘lchov fuqaroviy ishtirok bilan bog‘liq. Raqamli kommunikatsiya davlat va jamiyat o‘rtasidagi muloqot uchun qo‘shimcha kanallar yaratadi: ochiq ma’lumotlar, elektron muhokamalar, jamoaviy tashabbuslar va masofaviy murojaatlar bunga misol bo‘la oladi. Biroq fuqaroviy ishtirok faqat platformaga yozuv joylashtirish bilan yakunlanmasligi kerak. Bildirilgan fikrning ko‘rib chiqilishi, unga javob berilishi va qaror sabablarining tushuntirilishi erkinlikni real ijtimoiy ta’sirga aylantiradi. BMTning 2024-yilda qabul qilingan Global raqamli kelishuvida ham inson huquqlariga tayangan, inklyuziv va xavfsiz raqamli makon yaratish yo‘nalishi ilgari surilgan [7].

Raqamli muhitdagi erkinlikni baholashda salbiy va ijobiy erkinlik o‘rtasidagi muvozanatga ham e’tibor qaratish lozim. Bir tomondan, fuqaro asossiz cheklov va nazoratdan himoyalangan bo‘lishi kerak. Ikkinchi tomondan, u o‘z salohiyatini amalda ro‘yobga chiqarishga xizmat qiluvchi resurslardan foydalanishi zarur. Agar faqat huquqiy taqiqning yo‘qligi erkinlik deb qaralsa, raqamli savodxonligi past insonning real imkoniyatlari e’tibordan chetda qoladi. Aksincha, faqat xizmatlar soni bilan baholash shaxsiy daxlsizlik va mustaqil qaror huquqini ikkinchi darajaga tushiradi. Shu bois erkinlikni huquqiy, ijtimoiy va ma’naviy qatlamlarning birligi sifatida tahlil qilish muhimdir. Mazkur nazariy tahlil asosida besh mezondan iborat konseptual baholash sxemasini taklif etish mumkin. Birinchi mezon — shaxsning raqamli makondagi huquqiy himoyasi va samarali shikoyat imkoniyati. Ikkinchisi — xizmat va axborot manbalaridan teng foydalanish. Uchinchisi — taqdim etilgan variantlar mazmunini tushunib, mustaqil qaror qabul qilish. To‘rtinchisi — shaxsiy ma’lumotlar va raqamli odatlar ustidan oqilona nazorat. Beshinchisi — ijtimoiy muhokamada dalilga tayangan holda qatnashish. Ushbu mezonlar bir-biridan ajralgan ko‘rsatkichlar emas; ulardan biri zaiflashsa, boshqalari ham amalda to‘liq ishlamasligi mumkin. Sxema statistik indeks emas, balki kelgusidagi empirik tadqiqotlar uchun nazariy asos sifatida taklif qilinmoqda. Yana bir muhim jihat erkinlikning avlodlararo xususiyatidir. Raqamli texnologiyalar bilan ulg‘ayayotgan yoshlar axborot qidirish, muloqot qilish va o‘zini ifodalashni ko‘pincha platformalar orqali o‘rganadi. Bu jarayon ularga keng imkoniyatlar ochadi, ammo vaqt, diqqat va ma’lumot xavfsizligini mustaqil boshqarish malakasini o‘z-o‘zidan bermaydi. Shu sababli yoshlar tarbiyasida raqamli qobiliyatni texnik tezkorlik bilan cheklamasdan, axborotni tekshirish, boshqalarning huquqini hurmat qilish, manfaatlar to‘qnashuvini anglash va algoritmik tavsiyani tanqidiy baholash ko‘nikmalari bilan boyitish lozim. UNESCOning media va axborot savodxonligi bo‘yicha materiallari ham tanqidiy tahlilni asosiy kompetensiya sifatida ko‘rsatadi [8].

Raqamli jamiyat haqidagi munozarada texnologik determinizm xavfi doim mavjud. Bunday qarashga ko‘ra, texnologiyaning paydo bo‘lishi ijtimoiy munosabatlarning kelajakdagi yo‘nalishini oldindan belgilab qo‘yadi. Biroq bir xil texnologiya turli huquqiy va madaniy sharoitda har xil natija berishi mumkin. Masalan, ochiq ma’lumot tizimi bir joyda hisobdorlikni kuchaytirsa, boshqa joyda ma’lumotlarni tushuntirish mexanizmi bo‘lmagani sababli fuqarolarning ishtirokini sezilarli oshirmasligi mumkin. Demak, erkinlik darajasini texnik vositaning o‘zi emas, undan foydalanish qoidalari, institutsional javobgarlik va jamiyatdagi savodxonlik ham belgilaydi. Ijtimoiy-falsafiy yondashuvning ustunligi aynan shu murakkab bog‘liqlikni ko‘rsatishidadir. Raqamli tanlovdagi mustaqillik ko‘p hollarda ijtimoiy munosabatlarning sifati bilan belgilanadi. Foydalanuvchi internetda faol bo‘lgani uchun avtomatik ravishda jamoa bilan mazmunli aloqada bo‘lib qolmaydi. Ijtimoiy bog‘lanishlar mustahkam bo‘lishi uchun muloqot ishonch, fikrlar xilma-xilligi va o‘zaro mas’uliyatga tayanishi kerak. Masalan, mahalliy muammo yuzasidan virtual muhokama tashkil etilganda fuqarolarning shikoyatlarini yig‘ish muhim, biroq bahsda ishtirok etgan tomonlarning o‘z fikrini asoslash imkoniyati, muammoga oid ishonchli ma’lumotning ochiqligi va yakuniy qaror sabablarining tushuntirilishi undan ham ahamiyatlidir. Shaxs erkinligi ijtimoiy mas’uliyat bilan boyiganda texnologiya fuqarolarning birgalikda yechim izlashiga xizmat qiladi.

Raqamli muhitdagi axborot ko‘pligi ba’zan bilimning ortishiga tenglashtiriladi. Aslida xabar va bilim o‘rtasida muhim farq bor: xabar tez tarqalishi mumkin, bilim esa tekshirish, dalillash va muhokama qilish natijasida shakllanadi. Erkin shaxsning muhim belgisi turli manbalar orasidan mustaqil ravishda asosli xulosa chiqarish qobiliyatidir. Buning uchun yoshlar va kattalarda ilmiy dalil bilan shaxsiy taxminni farqlash, ko‘rilgan tasvirning kelib chiqishini tekshirish va muallif fikrini kontekstdan uzmaslik ko‘nikmalarini rivojlantirish lozim. Bunday amaliyotlar raqamli huquqlar bilan bevosita bog‘liq: axborotni baholash qobiliyati bo‘lmagan sharoitda erkin tanlov tashqi ta’sirlarga yanada sezgir bo‘lib qoladi. Ma’naviy mustaqillikning yana bir sharti muvaffaqiyat va ijtimoiy maqom haqidagi raqamli tasavvurlarni tanqidiy baholashdir. Ijtimoiy tarmoqlarda hayotning faqat bezatilgan lavhalari keng namoyon bo‘lishi mumkin. Agar shaxs o‘z qiymatini faqat boshqalar ko‘rsatgan natijalar bilan solishtirsa, uning o‘z imkoniyatlari haqidagi qarashi torayadi. Shu bois raqamli identiklikni muhokama qilganda haqiqiy yutuq, shaxsiy mehnat, munosabatlarning sifati va ma’naviy qadriyatlar kabi mezonlarni e’tibordan chetda qoldirmaslik zarur. Mustaqil shaxs virtual maqomning o‘zgaruvchan bahosidan tashqarida ham o‘zining ijtimoiy mas’uliyati va hayotiy maqsadlarini anglay oladi.

Raqamli jamiyatda erkinlik bilan javobgarlik o‘rtasida yana bir dialektik bog‘liqlik mavjud. Axborot tarqatish osonlashgan sari so‘zning ijtimoiy oqibatlari ham kengroq doirada namoyon bo‘ladi. Masalan, tekshirilmagan xabarni ulashish shaxsning qisqa muddatli ifoda erkinligi bo‘lib ko‘rinsa-da, boshqalarning sha’ni va xotirjamligiga zarar yetkazishi mumkin. Shuning uchun erkinlikni faqat o‘z xohishini cheksiz ifoda etish tarzida tushuntirish maqsadga muvofiq emas. Shaxsiy huquq, boshqalarning huquqi va umumiy ijtimoiy ishonch o‘rtasidagi muvozanat erkinlikning yetuk shaklini belgilaydi. Bunday muvozanat huquqiy cheklovlar bilan birga, axloqiy ong va mustaqil fikrlash orqali saqlanadi. Texnologik rivojlanishning insonparvar yo‘nalishini muhokama etishda kundalik tajribaning xilma-xilligini ham inobatga olish kerak. Talaba uchun onlayn ta’limga kirish eng muhim erkinlik ko‘rinishi bo‘lsa, mehnat migranti uchun oila bilan muntazam aloqa, keksa fuqaro uchun esa davlat xizmatidan qiynalmay foydalanish muhimroq bo‘lishi mumkin. Shu sababli erkinlikning yagona texnik o‘lchovi mavjud emas. Ijtimoiy-falsafiy tahlil fuqaroning aniq hayotiy ehtiyoji va raqamli vositaning ushbu ehtiyojni qanday qondirishini birga ko‘rishni talab qiladi. Faqat shunda raqamli siyosat uchun belgilangan vazifalar insonning real manfaatlari bilan bog‘lanadi.

**Xulosa va takliflar**. Raqamli jamiyat shaxs erkinligining chegaralari va shakllarini yangilamoqda, ammo uning asosiy qadriyat sifatidagi mazmunini bekor qilmaydi. Erkinlikning zamonaviy talqini axborotga kirish huquqi, ongli tanlov, shaxsiy avtonomiya, ma’lumotlar daxlsizligi va ijtimoiy ishtirokning birligini talab etadi. Shu sababli raqamli taraqqiyot samaradorligini faqat xizmat tezligi, foydalanuvchilar soni yoki texnologik yangiliklar bilan o‘lchash yetarli emas. Insonning qaror ustidan nazorati, huquqini himoya qilish imkoniyati va tanqidiy fikrlash qobiliyati ham taraqqiyot sifatining muhim ko‘rsatkichiga aylanishi zarur. Amaliy jihatdan davlat xizmatlari va yirik raqamli platformalarda tushunarli rozilik hamda shikoyat mexanizmlarini kuchaytirish, ta’limda media-axborot savodxonligi va shaxsiy ma’lumotlar madaniyatini rivojlantirish, raqamli tengsizlikni kamaytiruvchi inklyuziv dasturlarni kengaytirish maqsadga muvofiq. Bunda shaxs erkinligi texnologik yangilanishga to‘siq emas, balki uning insonparvar yo‘nalishini belgilovchi asosiy ijtimoiy mezon sifatida qaralishi kerak. Keltirilgan xulosalar nazariy tahlil natijasidir; ularning ayrim jihatlarini keyinchalik so‘rov, kuzatuv va taqqoslama empirik tadqiqotlar orqali sinash mumkin.

**Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Mill J. S. On Liberty. – London: John W. Parker and Son, 1859.

2. Castells M. The Rise of the Network Society. – 2nd ed. – Chichester: Wiley-Blackwell, 2010. – 656 p.

3. Floridi L. The Fourth Revolution: How the Infosphere Is Reshaping Human Reality. – Oxford: Oxford University Press, 2014.

4. Habermas J. The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society. – Cambridge, MA: MIT Press, 1989. – 328 p.

5. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (yangi tahrir). – 2023. – 31–33-moddalar. – https://constitution.uz

6. UNESCO. Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. – Paris: UNESCO, 2021. – https://unesco.org/en/legal-affairs/recommendation-ethics-artificial-intelligence

7. United Nations. Global Digital Compact: Annex I to the Pact for the Future. – New York: United Nations, 2024. – https://un.org/pact-for-the-future/en/global-digital-compact

8. UNESCO. Media and Information Literate Citizens: Think Critically, Click Wisely! – Paris: UNESCO, 2021. – 403 p.